

1 - Size göre 1915'teki Ermeni tehcirinin anlamı ve sonuçları neydi?

Anlamı, Anadolu'daki Ermenilerin kimi İttihatçılarca etnik temizliğe uğratılmasıdır. Bu kanlı cinsinden bir etnik temizliktir.

Birbiriyle fevkalade çelişen, ama birbirine kesinlikle bağlı olan (“diyalektik” dediğimiz şey de budur zaten) 2 sonucu vardır:

a) Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasını sağlamıştır.

Kurtuluş Savaşı Yunanlıların batıda İzmir'e sürülmesi, doğuda ise bir Büyük Ermenistan kurulmak istenmesi sayesinde mümkün oldu. Bu ikincisi, Kürtlerin Ankara'ya katılmasını sağladığı için çok daha önemliydi. Kürtler, Sevr sonucu Ermeniler dönerse mallarını geri alırlar diye katıldılar. Bu katılım olmasaydı, zaten üç cephede (Yunan saldırısı, iç isyanlar, İstanbul) savaşmakta olan Ankara, Kurtuluş Savaşını başarıya götüremeyebilirdi.

b) Türkiye Cumhuriyetinin başını belaya sokmuştur.

Ermeni Tehciri, Osmanlı ordularının tam savaş sırasında çok çeşitli açılardan (cepheyi bırakıp bir de bununla uğraşmak, zanaatkarların yok olması, sermayenin ve yatırımın harabiyeti, vb.) belini bükmekle kalmadı. Biri iç biri dış iki belayı TC'nin başına sardı: a) Zaman zaman ırkçı boyutları zorlayan otoriter bir milliyetçiliğin yerleşmesine büyük katkı yaptı; şimdi bunun acısını Kürtler çekiyor; b) Başına bu jenosit belasını sararak Türkiye'yi büyük devletlerin elinde oyuncak etti. Mesela, her Kasım'da ABD Başkanının elinde.

Birinci iyi sonuç, niye ikinci kötü sonuçla birarada? Çok basit: bunca yıllık inkâr yüzünden.

Türkiye'de resmî tezler neden ısrarla 1915'te yaşananları, boyutunu ve niteliğini yok sayma refleksine sahip?

Osmanlı Ermenileri konferansında bunları anlattım, kitapta da çıkacak:

1) Millet Sisteminin mirası: Çokkültürcü olan bu sistem aynı zamanda ayrımcıydı; gayrimüslimleri ikinci sınıf sayardı. Türk milliyetçiliği geç de olsa belirince, birinci nitelik kayboldu, ikincisi ise su yüzüne çıktı. Ermeni meselesini yok saymanın tarihsel kökeni buradadır.

2) Bilgisizliğin etkisi: Türkiye'de milliyetçi eğitim 1915'i özenle sakladı. Yoksa, kimilerinin iddia ettiği gibi, “Vicdanları susturmak”la ilgisi yoktur. Haberin yok ki vicdanın konuşsun. Ben ABD'ye gidince öğrendiydim. Şimdi insanlar öğreniyor. Devlet bile “Asla olmamıştır”dan “Mukatele olmuştur”a terfi etti.

3) 3-T meselesi: Son söylediğimi geri alayım, çünkü Türkiyeliler diasporanın 3-T (Tanıma, Tazminat, Toprak) dediğini öğrendikçe katılıyor. Son ikisi, gerçekleşmesi doğal olan birinciyi önlüyor. Diaspora bunu anlamak istemiyor.

Ama şunu da ekleyeyim: Toprak talebinin saçma olduğunu diaspora bile bildiği halde, bizdeki inkarcılar inkârlarını sürdürmek için bunu kullanıyorlar. Dışışleri bile. Oysa Ermenistan kırk kere ilan etti, bir keresinde Erivan'da ben bile kulaklarımla Oskanyan'dan dinledim: Böyle bir talep yok. Onca Kürt içinde azınlık devleti mi kuracaklar?

4) Türk diplomatlara suikastlar ve failerin genellikle cezasız kalması: Esenboğa ve Orly olayları dışında, hariciyemiz 34 şehit, 17 yaralı vermiş. Tabii ki bu sayılar Ermenilerin 1915'te verdiği yarım milyonu aşkın kurbanla karşılaştırınca çok az. Ama 800.000'i bilmedikleri için Türkiyeliler büyük tepki duydu. Ayrıca, kırmızı ışıkta duran bir arabaya gidip arkadan toslasanız, sekizde sekiz suçlu olduğunuz halde, eğer adam gelir de bağırırsa siz de bağırırsınız.

5) Jenosit terimi: Bence en önemlisi bu. Çünkü Ermeniler on yıllarca bu kırıma "Metz Yeğern" (Büyük Felaket) dediler, soykırım hukuksal terimi çıkınca hemen siyasal/tarihsel olarak sahiplendiler. Çünkü Türkleri Nazilere, Ermenileri de Yahudilere benzetme olanağı veriyordu. Doğrusu, böyle bir benzetme saçmadır. Diaspora bu terimden çok hoşlanıyor ama, Türkiye'deki inkârı besleyen en önemli unsur işte bu terim.

Yaygın ifadeyle söylersek, 'Türkiye Cumhuriyeti devleti neden kendisiyle yüzleşmeyi beceremiyor?' Yüzleşirse neyle karşılaşacak?

Beceremiyor, çünkü Konferans'ta Halil Berktaş'ın da dediği gibi, 90 yıl süreyle öyle derin bir siper kazdı ki, içinde kaldı çıkamıyor. Konferans'ta yüzleşti işte; hiçbir şey olmadı. Tersine, diaspora başta herkes parmak ısırıldı.

2 - Ermeni ve Türk resmî tezleri taban tabana birbirine zıt. Böylesi ihtilafli durumlar dünyada hangi yöntem ve araçlar kullanılarak ortadan kaldırılabiliyor, tarihi gerçeklerin nesnelliğe yaklaşması nasıl mümkün olabiliyor? Yani böylesi durumlarda izlenmesi gereken yol nedir?

Türkler de "bütün" gerçeği saklıyor, Ermeniler de. Her ikisi de belli dönemleri öne sürüyor, onun dışındakileri konuşmuyor. Herkes, kendi öldürdüğü dönemleri saklıyor. Zamanla bundan kurtulacaklar. Bakın, bu Konferans'la Türkiye kurtulma sürecine girdi. Tabu'yu yıktı. Diaspora da tek vücut değil. İçlerinde meseleye objektif bakanlar olduğunu, Ermeni devrimcilerin Bulgaristan gibi bağımsız olabilmek için tedhiş ve düşmanla işbirliği yaptıklarını söyleyenler var. Türkiye inkârı bırakınca, bunlar artacak. Çünkü diaspora bu inkârdan besleniyor.

3 - 1915 Ermeni tehciri ve sonrasında gelişen olayları bugün tartışmanın kime ne faydası olacaktır? Bu sorunun gündemden bir türlü inmemesinin asıl nedeni zaman zaman açık, zaman zaman da ima yoluyla dile getirildiği gibi

'diasporanın ısrarlı çalışmaları, büyük devletlerin Türkiye'yi zayıflatmak için bu sorunu ellerinde koz olarak tutması' olabilir mi? Ya da, 1915'te yaşananlardan ötürü Türkiye'nin uluslar arası zeminde mahkm olması ve bunun sonucunda yüklü bir tazminatla karşı karşıya kalması söz konusu mu? Türkiye biraz da böylesi bir zorlukla karşılaşmaktan mı çekiniyor?

Jenosit, ancak bir uluslararası mahkemede tescil edilirse jenositir ve ayrıca her türlü sorumluluk kişiseldir. Türkiye 1915 kırımından dolayı tazminata mahkm olamaz. Ama adamın elinde dedesinin geçerli tapusu varsa, tabii ki atır atır ödeyeceksin bedelini. Zaten řu durumda durmadan daha büyük fiyat ödüyoruz. Toprak ise, söyledim, Ermeniler de söylüyor, olacak iç değil.

4 - Ermeni sorununun (ya da daha da genişletirsek azınlıklar sorununun) aşılabilmesi için ne yapmalı? Sizin Kürt sorunu tartışılırken gündeme getirdiğiniz 'i - selfdeterminasyon' kavramından bu sorunun üzümünde de yararlanmak olası mıdır, nasıl? Ya da soruyu biraz daha genişletirsek, Ermeni sorununun zm nedir?

İ self-determinasyon, malum, demokrasi demektir. AB yeliği sürecinde demokrasiyi, yani herkesin hakkını vermeyi ğreneceğiz; AB'ye bazılarının karşıtlığı bu yüzden zaten.

Sorunun zm ise tektir: nce, Ermenistan'la diplomatik ve ticari ilişki kurmak sayesinde diasporayı ehlileştireceksin. Sonra Ermenistan'la karşılıklı oturup bir paket-zm inşa edeceksin: Ben İttihatçıların yaptığı kırım için samimi üzülüyorum, tapusu olan gelsin, bedelini vereceğim; sen de bu işi burada resmen ve fiilen bitireceksin. Bu barış ikimize de lazım çünkü.

Aslında, TC'nin Ermenilerden zr dilemesi falan gerekmez; o yapmadı ki. Ama Trkiyelilerden dilemesi gerekir. Bunca yıldır saklayıp halkı aldattığı ve memleketin başına bunca belayı getirdiği için.